

Journal of Analytic Divinity
International Refereed Journal
E-ISSN: 2602-3792
Nisan/ April 2021/5 (1): ss-pp 44/67

İfk Hadisesi Bağlamında Kur'an'da Algı Yönetimi

Perception Management in the Context of Ifk Incident in the Qur'an

Ceren Özkök

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi
Ankara Yıldırım Beyazıt University, Faculty of Islamic Sciences

Ankara, Türkiye, ceren.ozkok06@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2981-8554>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Derleme Makale/ Review Article

Geliş Tarihi / Date Received: 01 Ocak/ January 2021

Kabul Tarihi / Date Accepted: 23 Mart / March 2021

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Nisan /15 April 2021

Yayın Sezonu / Pub Date Season: İlkbahar-Nisan/ Spring-April

DOI: 10.46595/jad.857333

Cite as / Atıf: Özkök, Ceren. "İfk Hadisesi Bağlamında Kur'an'da Algı Yönetimi", *Journal of Analytic Divinity*, 5/1 (April 2021): 44-67.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Web: <http://dergipark.gov.tr/jad> | **e-mail to:** editorjand@gmail.com

Copyright © Published by Özcan Güngör, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi / Ankara Yıldırım Beyazıt University, Faculty of Islamic Studies, Ankara-Turkey. Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz

İnsanların yaşamları boyunca pek çok uyarana maruz kalması, zihinde duyular aracılığıyla işlenebilen veriler meydana getirmesine sebep olmaktadır. Bu süreç neticesinde çevresel ve kültürel faktörlerin etkisiyle birey kendine ait bir tepki oluşturmaktadır. Yaşam içerisinde bireylerin tepkilerinde meydana gelen farklılaşma, beraberinde algıların yönlendirilebilir olduğunu göstermektedir. Tarihte pek çok örneği bulunan algı yönetimi, özellikle çağımızda artan algıların yönetilmesi, yönlendirilmesi, istenilen hedefe dönük uyarılması için pek çok çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmanın konusu algı yönetimini Kur'an'da ifk hadisesi bağlamında bilimsel açıdan ele almaktır. Çalışmanın temel amacı algı yönetimini bilimsel kaynaklar çerçevesinde ele alarak ifk hadisesi bağlamında Kur'anî boyutlarını a) amacın gizlenmesi, b) etkili bir taşıyıcı bulmak, c) bilgiyi işlemekten geçirmek ve d) akla değil duygulara hitap etmek başlıkları altında incelemektir. Çalışmada anlayıcı yaklaşım yöntemiyle tarihsel dökümantasyon incelemeleri yapılmıştır. Sonuç olarak, Kur'an, algıların yönlendirilebildiğini bazı ilkeleri hatırlatarak, Müslümanların toplumsal algılara teslim olmadan işletmesi gereken mekanizmalara da dikkat çekmektedir. Toplumsal olarak kendi menfaatlerini öne alan farklı grupların gelecekte de olacağı dikkate alındığında ifk hadisesinde kurgulanan algı yönetme olgusunun iyi anlaşılmasının Müslümanlar tarafından önemli olduğu görülmektedir. Sosyolojik olarak bakıldığında algıların yönlendirilebilir olması beraberinde meydana gelen bilgi birikiminin toplumsal gerçekliğin oluşmasına önemli bir katkı sağlayabileceği anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din sosyolojisi, Algı, Algı yönetimi, İfk hadisesi, Nûr suresi

Abstract

Exposing to many stimulants in whole life causes to datas in people mind which may be processed by sensations. At the end of this process individual makes an reaction by ownself over the influences of environmental and cultural elements. The distinctions which happens at individuals reactions throughout their lives shows that stimulants can be directable. Perception management which has many types in history, especially in present time, there are many studies on perceptions to be directed and stimulated on target. Therefore, the subject of this article is to evaluate the perception process scientifically in Quran with the help of IFK incident. The main aim of this article is to analyse the perception process in Quran, significantly IFK incident, using scientific resources and it is given at four entries: a) hiding the target b) finding an effective carrier c) precessing information d) addressing the sensations not the mind. For this article, historical documentations are examined to figuring out. As a result, Quran points that perceptions can be diverted and reminds some principles and also gives some mechanism to Muslims not to give in. Considering that there will always be people think their own benefits first in future, understanding the fiction of managing perception process at IFK incident clearly is very important for Muslims. It's comprehended that with a sociological review, the know-how that comes from divertible perceptions give a significant contribute to consisting a social reality.

Keywords: Religion sociology, Perception, Perception process, Ifk incident, Surah En-Noor

Giriş

Bireylerin sosyal yaşamlarını oluşturan temel eylemlerden biri bazı uyarılara vermiş olduğu tepkilerdir. Gündelik yaşantımızda karşılaşmış olduğumuz pek çok uyarıcı, zihnimizde çeşitli süreçlerden geçmektedir. Neticesinde bu uyarıcıları anlamlandırır ve bireysel yorum – eylem geliştiririz. Yaşantımızın birçok alanında karşılaştığımız bu durum ise algı kavramı ile daha detaylı açıklanabilmektedir (Taşkiran, 2010, 16). Algı; duyu organlarımızın çevresel faktörlerden elde ettiği duyu verileri örgütleyerek, açıklayarak insanın yaşamındaki nesne ve fiillere anlam verme sürecidir (Arkonaç, 2005, 69). Türk Dil Kurumu Sözlüğü tarafından “Bir şeye dikkati yöneltmek o şeyin bilincine varma, idrak” şeklinde tanımlanan algı kavramı, beraberinde bilişsel süreçleri de kapsamlı olarak oluşturmaktadır. Bu sebeple algı kavramı, sadece uyarıcılardan gelen duyu verilerinin örgütlenmesi olarak açıklanamamaktadır (TDK, 29 Eylül 2020).

Algı ve algılama süreci özellikle bireyin herhangi bir uyarıcıya verdiği tepki yahut duyuların elde ettiği verileri açıklama, yorumlama ve anlamlandırma olarak görülmemelidir. Nitekim insanların sahip olduğu bireysel özellik ve kültürel farklılıklar ile birlikte geçmişte elde edilen bilgi ve tecrübeler zihinsel süreçleri etkilemekte, alguları şekillenmektedir. Bu sebeple algı sadece bir anda verilen tepki ya da uyarıcı ile karşılaşma durumu olarak değil, geçmiş ve mevcut durumu oluşturan eylemler bütünü olarak kapsamlı bir süreç şeklinde değerlendirilmelidir (Taşkiran, 2010, 19). Algıyı sosyal psikologlara göre yapısal ve işlevsel unsurlar belirlemektedir. Algılama bireyin fizik ve sosyal çevresi ile ilişkili olduğu kadar kişinin psikolojik alanı, tecrübeler neticesinde elde ettiği bilgilerle de ilgilidir. Her yeni algısal veri, geçmiş bilgi birikimini pekiştirmekte yahut yeniden düzenleme ile yeni bir tepki gerçekleştirmektedir (Karabulut, 2014, 14).

Algılama süreci insanların çevreden gelen uyarıları kabul etmesi ile başlamakta; bu uyarıların bilgi haline getirilerek algılama için bilinçte işleniş ile devam etmektedir. Daha sonraki aşama, zihinde var olan kısa ve uzun süreli depolama alanlarında benzer bilgilerle kıyaslanarak gelecekte kullanılmak üzere hafızaya kaydedilmesidir (Güney, 2012, 88-89). Fakat bizi bu aşamalar neticesinde ilgilendiren yönü, sosyal ve psikolojik bir olgu olması ve dış etmenler tarafından kontrol edilip yönlendirilebileceğidir (Morgan, 2005, 265). İlk insan Hz. Adem’den bu yana insanın irade ve seçimlerini istenilen amaç doğrultusunda şekillendirmek, lehte görülen bir durumu duyuların aldatılması sonucunda fark ettirilmeden birey ve toplumun aleyhinde yönetilmesi ve yönlendirilmesi bizlere bilinen yaygın kullanımı ile ‘algı yönetimi’ kavramı ile karşılaştırmaktadır.

Bireyler, topluluklar, devletler ve milletler başkalarına karşı üstünlük sağlamak ve onları kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmek amacıyla çeşitli yöntemler kullanmışlardır. Uzun yıllar farklı arayışlar içine giren topluluklar, kendi menfaatlerine uygun olarak en etkili yöntemin, hedef kitlenin ikna edilerek, kendi isteğiyle, hedeflenen şekilde yönlendirilmesi olduğu tespit edilmesi ile bu bağlamda hedef kitlenin durumuna göre algı yönetimi teknikleri yürütülmüştür. Algı yönetimi günümüzde yeni oluşan bir kavram olarak görünse de uzun yıllar boyunca hem ülkemizde hem de dünyada psikolojik

savaş, manipülasyon, halkla ilişkiler gibi eş anlamlı terimlerle kullanılmıştır (Özcan, 2018, 12).

Bu çalışmanın konusu algı yönetimini Kur'an'da ifk hadisesi bağlamında bilimsel açıdan tahlil etmektir. Bu probleme bağlı olarak çalışmanın temel amacı algı yönetimini bilimsel kaynaklar çerçevesinde ele alarak ifk hadisesi bağlamında Kur'anî boyutlarını, algı yönetiminin kuralları olan; amacın gizlenmesi, etkili bir taşıyıcı bulmak, bilgiyi işlemekten geçirmek ve akla değil duygulara hitap etmek başlıkları (Gültekin, 2020, 22-116) altında incelemektir. Çalışmada anlayıcı yaklaşım yöntemiyle tarihsel dökümantasyon incelemeleri yapılmıştır. Algı yönetimi kavramını daha iyi anlayabilmek adına sosyoloji ve psikoloji kitap ve sözlüklerine; İfk hadisesini Kur'anî bağlamını incelerken çeşitli tefsirlere ve meallere başvurulmuştur. Çalışmamız İfk hadisesi ile ilgili İslam Tarihi ve Tefsir kaynaklarımızı da kapsayan geniş bir incelemeden ziyade ilgili yerlerde bu kaynaklara atıf yapılmış fakat çalışma üzerinde durulan ve tartışılan asıl konu, ifk hadisesindeki algı yönetimini, konuyla ilgili Kur'an-ı Kerim ayetleri bağlamında ele almaktır.

Literatürde Algı yönetimi ve ifk hadisesine dair herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Fakat dolaylı olarak; Gültekin'in (2020) "Algı Yönetimi ve Manipülasyon" adlı kitabında konumuza değinilmiştir. Tarhan'ın (2002) "Psikolojik savaş", Eren'in (2007) "Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi" kitabı, Tutar'ın (2008) "Simetrik ve Asimetrik İletişim Bağlamında Örgütsel Algılama Yönetimi", Türk'ün (2008) "İletişimde Algı Yönetiminin Önemi", Özer'in (2012) "Bir Modern Yönetim Tekniği Olarak Algılama Yönetimi Ve İç Güvenlik Hizmetleri", Özarslan'ın (2014) "Kitleleri Harekete Geçirme Aracı Olarak Sosyal Algı Yönetimi" adlı yüksek lisans tezi, Karabulut'un (2014) "Algı yönetimi", Taşkıran'ın (2015) "Algı Yönetimi", Ersöz'ün (1988) "Kur'an'da İfk Olayı", Kara'nın (2001) "İfk Olayının Etkileri Ve Olayla İlgili Ortaya Konan Tavırlar", Aksu'nun (2004) "İfk Olayı Üzerine Bir Değerlendirme", Erkocaaslan'ın (2015) "Beni Mustalik Gazvesi Esnasında Ortaya Çıkan Nifak Hareketleri Ve İfk Olayı", Şahin'in (2016) "Kur'an Perspektifinden İnsan Onuru, Mahremiyet Ve İfk Hadisesi" çalışmaları yapılmıştır.

Algı Kavramı ve Algılama Süreci

Toplumsal yaşamda düzenin var olmasında önemli bir araç olan iletişim, bireylerin birbirlerini etkileme ve bu iletişim sonucunda birbirlerinden etkilenme sürecidir. İnsanın sosyal yaşam içerisinde bulunduğu her konum, yaptığı her fiil, gösterdiği her tutum bir iletişim değerine sahiptir (Türk, 2008, 1). İnsanlar bu iletişim yoluyla sürekli olarak toplumdan bilgi elde etmeye ve bu bilgileri kendi kişilikleri, değerleri ve tecrübeleri yardımıyla bir bütün halinde anlamlı veriler haline getirmeye çalışırlar. Neticesinde bu birikim kişilerin davranışları haline gelir. İnsanların birçok duyuları (işitme, koklama, görme, dokunma ve tatma) aracılığıyla dış dünyadan elde etmiş olduğu bu bilgileri bilinçte anlamlı bir biçime dönüştürerek yorumlaması sürecine ise algılama denir (Eren, 2017, 69-70). Algı kavramı literatür de pek çok kişi tarafından farklı tanımlarla açıklanmıştır. (İnceoğlu, 2010, 68) algıyı, "Dış dünyamızdaki soyut/somut nesnelere ilişkin olarak aldığımız duymusal (sensible) bilgiyi (information) algılama" olarak tanımlamıştır. (Morgan, 2005, 265) söz konusu kavramı "duyumları yorumlama, onları anlamlı hale getirme süreci" olarak tanımlamıştır. (Can vd., 2015, 39)'e göre "Dünyadaki şeyleri gerçeğinden farklı ve benzersiz bir şekilde sunan karmaşık bir kavrama ve biliş süreci" olarak tanımlamıştır. Bu tanımlara bakıldığında, algı, bireyin dış dünyadan gelen uyarıcıları kendi içinde anlamlandırması ve yorumlamasıdır. Bu dışarıdan gelen uyarıcılar,

duyular vasıtasıyla farkına varılır ve bir şekilde bunların seçilmesi, organize edilip yorumlanması süreci algıyı oluşturur (İnceoğlu, 2010, 3).

Algıyı oluşturan ve algıları belirleyen temel etmenler; bireylerin kişilik özellikleri, istekleri, deneyimleri, kültür ve bilgi birikimleri, yaşam koşulları gibi unsurlardır. Kişi çevresinde meydana gelen hadiselerin etkisinde kalır ve elde ettiği mesajın durumuna göre algısı oluşur ve bir takım farklılıklar meydana gelir (Özcan, 2018, 17). Kişilerin almış olduğu bu mesaja inanmaları sonucunda ise öznel bir değer oluşturabilmekte yahut eksiltebilmektedirler. Fakat kişilerin herhangi bir olaya karşı fiilde bulunabilmesi, düşünce üretebilmesi, tepki verebilmesi için bu mesajı iyi algılaması gerekmektedir. Bu şekilde çevresel faktörler ile oluşturulan maddi/manevi uyarılar, bilinçte önceki tecrübelerle beraber bir araya getirilmekte ve algılama oluşmaktadır (Özer, 2012, 148). Kişilerin çevresinde meydana gelen olaylar ve bu durumlara dair elde etmiş olduğu gözlemler neticesinde duyular vasıtasıyla elde ettikleri bilgileri işleyerek bir ürün ortaya koymaktadırlar. Gerçekleşen bu süreç algılama, sonucunda ortaya konulan ürün ise algı olarak adlandırılmaktadır (Özarslan, 2014, 6).

Algılama, bireyin o anda tecrübe ettiği olayı geçmiş tecrübe ve birikim ile birlikte değerlendirerek yeni bir bilgiye ulaşma sürecidir. Nitekim başka bir ifade ile farkına varma, farkına vardırıma ve bahsedilen olgu ve olayı her açıdan değerlendirerek bir bütüne ulaşma süreci olarak da açıklanabilmektedir (Özer, 2012, 152). Bu sürecin işleyişi dört aşamadan oluşmaktadır. Algı sürecinin ilkinin insanların maruz kalması oluşturmakta, ikinci aşamada insanların çevresel faktörlerden maruz kaldıkları ses, görüntü, tatma gibi uyarıcılara ait bilgileri beş duyu organ yoluyla elde ettikleri görülmektedir. Bir başka ifadeyle bu süreçte algılama; kişinin uyarıcılara maruz kalması ile başlayarak, uyarıcılardan elde edilen işlenmemiş verilen duyum aracılığıyla edinilmesi olarak açıklanabilecek duyum aşaması ile devam etmektedir. Daha sonra üçüncü aşamada uyarılara karşı ilgi oluşması yani ilgilenim iken, dördüncü aşamada uyarıcılara anlam yüklenir ve son aşama olarak eylem yani edinilen bilgiyi davranışa geçirme ile sonuçlanmaktadır (Taşkıran, 2010, 20). Algılama sürecinin tamamlanmasıyla birey, eylemlerinde temel unsur olabilecek algıya sahip olabilmektedir. Fakat bu algı kimi zaman yanlış olabilmekte, kişiyi gerçek doğrulardan uzak, olduğundan farklı gösteren, yanlış anlamlandırma ve sonucunda da yanlış algılamaya yönlendirebilmektedir (Özarslan, 2014, 6).

Algı, Duyu, Tutum, Davranış

İnsanların yaşantıları boyunca pek çok uyarı ile karşılaşma durumu, beş duyu organ yoluyla farklı şekil ve özelliklerdeki duysal verilerin elde edilmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ise algılama sürecinin ilk koşulu olan duyu yeteneğinin var olması gerektiğini göstermektedir. İnsanların sosyal yaşamlarında maruz kaldıkları uyarılara ait bilgilerin duyu organları aracılığıyla alınması olarak tanımlanabilecek duyu yeteneğinin var olması algının oluşmasının ön koşulunu oluşturmaktadır (Taşkıran, 2010, 16). Fakat algı, "duyu" ile yakın anlam taşıdığı için karıştırılmaktadır. Duyum basit fizyolojik bir olay iken, algı karmaşık psikolojik bir olaydır. Duyum bireylerde aynı şekilde gerçekleşirken, algı bireyden bireye farklılık gösterir (Karacoşkun, 2015, 183). (Tutar, 2013, 187) 'a göre "Duyu, duyular vasıtasıyla eşyadan beğenme, beğenmeme, iyi, kötü, önem veya önemsizlik gibi bir takım etkiler almaktır". Yani algı, duyuyla benzer gibi görünse bile

aslında birbirinden farklıdır. Duyumun duyu organları aracılığıyla işlenmemiş verilerin alınması şeklinde ifade edilmesiyken; algının bu verilerin zihinsel süreçler sonucu işlenmesi ile ortaya çıkması ve anlamlandırılmasıdır (Taşkiran, 2010, 17).

Bireylerde duyumun aynı şekilde gerçekleşmesine karşı, çevresindeki uyaranlara birbirlerinden farklı şekillerde anlam verdiklerini de görmekteyiz. Bunun sebebi algılamanın bireyden bireye farklılık oluşturmasıdır. Nitekim herhangi bir grup insanın dokundukları bir nesneyi, duydukları sesi, gördükleri bir resmi ve benzer duyu organları yoluyla edindikleri uyaranları birbirlerinden farklı şekillerde algıladıkları gözlemlenmektedir. Algının; olay, olgu, nesne ve bireylere birbirinden farklı özellikteki uyaranları anlamlandırma ve yorumlama aşamalarından oluştuğu tekrar hatırlandığında gözlemlenen bu durumun beklenen bir tepki olduğu söylenebilir (Taşkiran, 2010, 17).

Toplumsal hayatlarında bireyler, isteyerek, istemeyerek, farkında olarak veya olmayarak pek çok etmeden etkilenerek meydana gelen algılamalarına yönelik tutum ve davranışlarını oluşturmaktadırlar. Tutum, tecrübeler sonucunda oluşan, davranışları yönlendiren, olumlu/olumsuz herhangi bir tepkinin meydana gelmesini sağlayan, belirli bir olaya ya da kişiye ruhsal ve psikolojik olarak hazır olma ve konumlanma şekli olarak tanımlanmaktadır (Güney, 2012, 119-123). Davranış ise, çevreden gelen çeşitli uyarıcılara yönelik verilen bilinçli tepki olarak tanımlanmakta olup, çok nedenli ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Bununla birlikte kendi içerisinde mantıklı bir sebep-sonuç ilişkisine sahiptir (Tutar, 2013, 55-57). Bireylerin sahip olduğu tutumlar beraberinde davranışlarını oluşturmaktadır. Fakat tutumlar anlık olarak değişim gösteren tepkiler değildir. Uzun sürelidir, kendi yapılarında belli bir tutarlılığa sahiptir ve kişinin yaşadığı sosyal çevrede meydana gelen olaylarla birebir etkileşim içerisinde (Özarslan, 2014, 14). Neticesinde belli bir çıkarımda bulunulduğunda davranışların tutumları etkilediğini, tutumların ise algıları etkilediği söylenebilir.

Birey algılama sürecinde geçmiş tecrübelerinin etkisiyle sıradanlaşmış, gündelik bilgiler olarak bilinçte yer alan birtakım verilere sahiptir. Bu durum bireyin kişisel durumlar dışında algılama sürecinde daha az zaman harcamasına ve algılamış olduğu durumların üzerine ayrıntılı bir düşünme ve inceleme gereği hissetmemesini sebep olur. Çünkü algılama daha içsel ve kişisel bir olaydır. Tutum ve davranışların ise insanın dış dünya ile olan ilişkilerini somutlama ihtimaline sahip olması, bireylerin daha çok tutum ve davranışlarını uzun zihinsel faaliyet süreçlerinin sonucunda gerçekleştirmesidir. Burada üzerinde düşünülmesi gereken durum, tutum ve davranışları oluşturan kişinin bireysel algılamalarıdır. Nitekim algılama sürecinde kişi, toplumun etkisi ne şekilde olursa olsun kendi gerçekliğini meydana getirmektedir. Fakat bir diğer yönü ise bireylerin bu algılama sürecinde yanılabilenidir (Özarslan, 2014, 14).

Algı Yönetimi

İnsanları harekete geçiren ve davranışlarını etkileyen faktörlerin, sahip oldukları düşünceleri, istekleri, inançları, ihtiyaçları, umutları ve korkuları olması, bu kişileri hedef olarak belirleyen tarafın bu davranışları istek, inanç, ihtiyaç ve korkularına göre yönetilebilmesini de beraberinde getirmektedir (Özer, 2012, 148). Bu ise bizleri 'Algı Yönetimi' kavramı ile karşı karşıya bırakır.

Algı, tutum ve davranışların meydana gelmesi, özellikleri, etkilendikleri ve etkiledikleri süreçler, bireylerin diğer bireylerle olan ilişkileri, toplumda yaşanan durumlara olan yaklaşımları ile bahsi geçen süreçler üzerine yapılan araştırma ve kontrollü deneyler, özelde bireylerin genel de ise toplumun algılarının yönetilebilir olduğu sonucuna ulaştırmıştır. Algı, tutum ve davranışın oluşumunda etkili unsurlar, algı yönetiminin gerçekleştirilmesinin özünü oluşturmaktadır. Değişen ve gelişen modern dünyada algı yönetimi, olumlu veya olumsuz kullanılabilen aktif bir mücadele yöntemi haline gelmiştir (Özarslan, 2014, 30). Algı yönetimi, hedef kitleyi, hedef alanın istediği şekilde düşünmeye ikna edilmesi ve yönlendirilmesidir (Özcan, 2018, 12). “İkna ve inandırma faaliyetleri”, algı yönetimi uygulamasının temelini oluşturmaktadır. Algı yönetimi tanımını ise ilk defa ABD Savunma Bakanlığı tarafından şu şekilde yapılmıştır. Algı yönetimi; hedef kitlelerin duygu, hissiyat, güdüler, düşünce, kitle iletişim araçları ve yöneticileri etki altına alınarak belirlenen verilerin yayılması ile davranış ve düşüncelerinin yönlendirilmesidir. Algı yönetimi gerçekleri çarpıtma, değiştirme, yanıltma ve psikolojik operasyonlar bütünüdür. Tanıma göre toplum ve bireylerin tutum, davranış, düşünce ve duyguları algı yönetimi tarafından etkilenmekte ve şekillenmektedir (Öksüz, 2013, 12-13).

Algı yönetimi gerçekleştirilmeden önce ilk olarak, stratejik bir hedef belirlenerek istenen hedef ve amaç planlanmaktadır. Ardından hedef kitleye yönelik detaylı bir araştırma sonucunda engel oluşturacak tepki, olay, kişi, kurum gibi unsurlara dikkat edilir. Hedeflenen amacın gerçekleşmesi için kitlenin geçmiş tecrübe, birikim, değer, inanç gibi pek çok hususlar göz önünde bulundurularak öncesinde karar verme ve eyleme geçirme süreçleri belirlenmektedir. Fakat algı yönetiminin başarılı bir şekilde uygulanması sadece bu faaliyetlerle sınırlı değildir. Nitekim algı operasyonları sırasında meydana gelebilecek sorunlar düşünülerek, planlanan hedefe yönelik uygun bir mekân sağlanır. Hedef kitle üzerinde etkili olacağı düşünülen en iyi araç belirlenmekte ve daha sonrasında aktif bir geri bildirim mekanizması ile algı yönetimi sürecine devam edilmektedir. Geri bildirim yoluyla, uygulama sürecinde etkisi görünmeyen yöntemde planlanan faaliyet değiştirilebilmekte, hatalar düzeltilebilmekte, verilen tepkiye karşılık yeni yöntemler geliştirilebilmekte ya da bazı durumlarda algı yönetimine son verilebilmektedir. Algı yönetimi uygulamasında hedef kitleye özgün bir strateji belirlenir ve özgün bir yöntem geliştirilmektedir (Bakan - Kefe, 2012, 24-25).

Algı yönetimi günümüzde literatüre yeni girmiş bir kavram olarak görülse de içerik ve kullanım olarak; manipülasyon, psikolojik savaş, ikna etme, aldatma, propaganda ya da halkla ilişkiler gibi hedefte asıl amacı gizleyen kavram ve tanımlarla uzun yıllar boyunca kullanılmaktadır. Nitekim algı yönetmenleri arzu edilen amaçlara ulaşabilmek adına hem toplum hem de uluslararası ilişkiler içerisinde olumsuz tepki almasını sağlayacak araçlar kullanabilmektedir (Özarslan, 2014, 35).

Algı Yönetimi Tarihi ve Gelişimi

Tarihte uzun yıllar boyunca toplum içerisinde var olan grupların, üstün olabilmek amacıyla kullandığı araçlar arasında en etkili ve hedef kitleyi daha kolay yönlendirilebilir olanı, kitlenin ikna edilerek, kendi isteği ve davranışları doğrultusunda, istenilen şekilde

yönetilmesi olduğu tespit edilmiştir. Bunun neticesinde birey ve toplumlar algı yönetimine açık hale gelmesi ile birlikte pek çok kez uygulamalara devam edilmiş ve günümüzde hala aktif olarak devam edilmektedir (Özarslan, 2014, 2). Çünkü insanoğlu yaratıldığı ilk günden bu yana içgüdüsel olarak bazı arzular, umutlar, amaçlar, hırslar taşımakta ve bu hissiyat ile belirlediği hedeflere ulaşmak için kullandığı yöntemleri her geçen gün geliştirmektedir. Bu araçlardan olan algı yönetimi ise etkin ve aktif bir yöntem olarak tarihte yerini almaktadır (Özarslan, 2014, 32).

İnsanlık tarihine baktığımızda bu tarihin bir savaşlar tarihi olduğunu söyleyebiliriz. Savaşın araçları da insanlığın içinde bulunduğu imkân ve koşullara göre hem değişiklik göstermiş hem de geliştirilmiştir. Eski dönemlerde "savaş" denildiğinde daha çok klasik savaş (askeri güce dayalı) anlaşılıyordu. Bununla beraber günümüzde kullanılan muhatabı aldatma ve kandırma temeline dayalı yöntemler¹, bugünkü kadar gelişmiş olmasa da bir savaş yöntemi olarak kullanılmıştır. Bilinen savaş kavramı daha çok dış güçleri akla getirmekle beraber algı yönetimi, propaganda, manipülasyon gibi kandırma amaçlı yöntemler sadece dış düşmanla değil toplumun içerisinde kontrolünü elinde bulundurma ve istenilen eylemler doğrultusunda yönlendirme aracı olarak yöneticiler ve din adamları tarafından hem geçmişte hem de günümüzde etkili bir savaş aracı olarak kullanılmıştır (Gültekin, 2020, 217).

Tarihi kaynaklara bakıldığında algı yönetiminin ilk olarak uygulanması M.Ö. 500'lü yıllarda Çinli komutan Sun-Tzu tarafından askeri yöntem ve savaş üzerine yazılan "Harp Sanatı" adlı eserinde görülmektedir. Sun-Tzu'nun eserinde yazılan stratejiler özellikle algı yönetimi ve manipülasyon alanlarında günümüzde geçerliliğini sürdürmekte, algı yöneticileri tarafından örnek alınabilmektedir. Bahsedilen eserde Sun-Tzu'nun bazı önerileri şu şekildedir;

- Düşman ülkelerin başarılı olduğu alanları gözden düşürün.
- Düşman ülkelerin yöneticilerinin başarılarını küçük göstererek itibarlarına gölge düşürün ve belirli bir zamandan sonra kendi halkının onları hor görmesini, küçümsemesini sağlayın.
- Kendi halkına ve yöneticilerine düşman kişilerle işbirliği yapın.
- Düşman halkın kendi içerisinde olan anlaşmazlık ve kavgalarını yayın.
- Düşman ülkenin değerlerini gülünç hale getirin (Tarhan, 2002, 35-36).

Yukarıda belirtilen maddeler günümüzde, sosyal medya, gazete, televizyon gibi çeşitli kitle iletişim araçlarıyla hedef kitleye ulaştırılarak algı operasyonları yapılmaktadır. Dünya tarihinde Sun-Tzu ile beraber, psikolojik savaş ve algı yönetimini çok iyi bir şekilde uygulayan pek çok devlet lideri ve asker bulunmaktadır. Filleri bir psikolojik savaş stratejisi olarak kullanan Hannibal, uyguladığı algı operasyonları ile düşman ordusu daha karşılaşmadan yenilgiye uğratan Cengiz Han ve Cesar, tarihin önemli psikolojik savaş ustaları ve algı yöneticileridir (Özdağ, 2013, 209).

¹ Günümüzde bu araçları tanımlamak için pek çok kavram kullanılmaktadır. Bu kavramlar arasında az da olsa farklılıklar olsa da hepsinin ortak noktası, hedef kişiyi veya kitleyi gerektiğinde yanıltmak ve arzulanan doğrultuda tutum ve davranış oluşturmaktır. Bu kavramlardan bazıları şunlardır: Algı Yönetimi, manipülasyon, psikolojik savaş, propaganda, kamu diplomasisi, halkla ilişkiler, stratejik iletişim, ikna, beyin yıkama, zihin kontrolü. Bu kavramların arasındaki farklar kimi zaman belirsizleşmektedir (Gültekin, 2020, 217).

Modern anlamda algı yönetiminin kurumsallaşp sistemleşmesine sebebiyet veren iki önemli tarihsel gelişme olduğunu söyleyebiliriz; ilki Magna Carta'nın ilanı, diğeri ise matbaanın icadıdır. Modern demokrasinin ve hukuk devletinin başlangıcı olarak kabul edilen Magna Carta'nın (Magna Carta Libertatum: Büyük Özgürlük Fermanı/Sözleşmesi) ilanı algı yönetimi çağının başlangıcı olarak kabul edilebilir. Modern demokrasilerin de temel metni olarak kabul edilen ve 1215'de İngiltere Kralı John ve Baronlar arasında imzalanan 63 maddeden oluşan Magna Carta sözleşmesinin özellikle 39. maddesi² modern demokrasi görüşünün ve hukuk devletinin başlangıcı olarak görülmektedir (Gültekin, 2020, 220-222). Fakat 39. madde de yer alan 'özgür kimse' vurgusu bu iddianın gerçeklik boyutunun sorgulanmasına sebep olmuştur. Her ne kadar bu kavram geniş bir kitleye hitap ediyor görünse de bu tabir, kilise, din adamları ve soylulara ait verilmiş haklardı (Dereköy, 2018, 166). Kızıldenizlileri, köleleri ve kadınları kapsamıyordu ve Magna Carta'nın ardından gelen belgelerde de uzun yıllar boyunca kapsamayacaktı (Gültekin, 2020, 22). Algı yönetiminde kullanılan yollarda en öne çıkan yöntemlerden biri, toplum nezdinde olumlu çağrışımı olan ve yaygınlık kazanan bir kavramı asıl amacı içerisinde gizleyerek hedefe ulaşmaktır. Bu anlaşma ile demokrasi, özgürlük gibi kavramlar yasallaştırılmaya başlanmış, bir yönetim şekli olarak yaygınlaşmasıyla beraber algı yönetimi geliştirilmiş ve özel uzmanlık haline getirilerek sistematik hale getirilmiştir (Gültekin, 2020, 221). 1455 yılında ilk basılan kitap, Gutenberg'in icad ettiği matbaa tarafından basılan İncil'dir (Küçükcan, 2006, 160). İncil'in basılması, kilisenin din hususunda tek yargı merkezi olup, kutsal kitabı sadece kendilerinin yorumlamasına ve bu yolla kilise yorumlarını kutsallaştırmasına engel oluyordu. Bununla beraber İncil'in basılması, ulaşılabilir olmasına ve farklı kişiler tarafından da yorumlanmaya açık hale getirdi. Bu ise tam olarak burjuvanın istediği bir durumdu. Metnin kendisi kutsal olarak toplum tarafından 'algılanan' bir şeydi. Algısal farklılıkların kaçınılmazlığı ile beraber elbette algıları yönlendirmek metnin kendisinde değişimler yapmaktan daha az riski içerisinde barındırıyordu. Martin Luther'in temellerini attığı Protestanlığın temel düşüncesi, Kitâb-ı Mukaddes'in aracısız okunabilmesiydi. Bu ise, metni değil algıyı öne çıkaran bir yaklaşım olarak kilisenin merkeziyetçi öğretilerinden özgürleşmeyi ifade ediyordu. Bilgiyi kutsallıktan arındıran ve insanın ürettiği ve tükettiği bir konuma indirgeyen bu yeni sosyal atmosfer; bilgiyi ve onun yorumlamasını kontrol etmenin yeni yollarını ortaya çıkardı (Gültekin, 2020, 223-226). Bu yeni yollar daha sonra sistematik hale getirilerek kabullenilmesi istenen bilgiyi, kitlelerin ihtiyaç, arzu, duygu, düşünce ve güdülerinin etkisi altına alınabilmesi ve kolayca yönetilmesi için çeşitli çalışmalar olarak ortaya çıkaracaktı (Özcan, 2018, 24).

Algı yönetimi bireylerin bir takım bilgi, işitsel, görsel gibi çeşitli materyaller ile doğru olarak bildikleri gerçekleri farkına vardırılmadan kandırmaktır. Bir başka tanım ile insanların duygu ve düşüncelerini kontrol altına almak için her türlü yöntem ve imkânı kullanarak aldatmak/ikna etmek adına yapılan uygulamalardır (Özcan, 2018, 24). Uluslararası bir algı operasyonu uygulandığı sırada hedefleyen ülke öncelikle kendi lehine bir kamuoyu oluşturmayı ve halkının yardımını almayı amaçlar. Halkının yardımını aldıktan sonra hedef ülkenin halkını algı yönetimi teknikleri ile etkisi altına almaya başlar.

² "Özgür kimseler kendi benzerleri tarafından ülke kanunlarına göre yasal bir şekilde muhakeme edilip hüküm giymeden tutuklanmayacak, hapsedilmeyecek, mal ve mülkünden yoksun bırakılmayacak, kanun dışı ilan edilmeyecek veya hangi şekilde olursa olsun zarara uğratılmayacaktır" (Gültekin, 2020, 222).

Hedef ülke doğru ve gerçekliği ayırt edemez hale geldiğinde ise algı yönetimi başarılı bir şekilde uygulanmış olur. Nitekim ABD, işgal öncesi Irak'a bu yöntemleri uygulamıştır. Irak halkını zalim bir yöneticinin elinden kurtararak, ülkeye barış ve adaleti getireceğini önce kendi halkını daha sonra ise Irak halkını ikna ederek amaçlarını gerçekleştirmiştir (Özcan, 2018, 25).

Baskıcı rejimler tarafından yönetilen toplumlarda, bilgiye ulaşımın sınırlı olması ve bilginin kaynağının yönetilmesi sonucunda yöneticileri tarafından kontrol altına alınması için algı yönetimi uygulanmıştır. Bu tür toplumlara gönderilen peygamberler halkla iletişim halinde bulunabilen ve halkın mahrum olduğu doğru bilgi kaynağını onlara ulaştırabilen kişilerdi. Bu yüzden bütün peygamberlerin gönderildiği toplumlarda yöneticiler ve elit zümreler aldatmanın çeşitli yollarına başvurmuşlardır³ (Gültekin, 2020, 227).

İslam, ahlaki ve insani değerlere önemli bir katkı sağlayarak, toplumun tarihten süzülüp gelen ve insan olmanın özü ile de bağlantılı ortak ahlaki prensipler belirlemiştir (Yılmaz, 2019, 298). Bu değerler etrafında yetişen Müslümanlar ise mevcut düşmanlar tarafından çeşitli aldatma yöntemleri ile kandırılmaya çalışılmıştır. Nitekim İslami literatür bu konuda pek çok örneği barındırmaktadır. Mekkelilerin Hz. Peygamber'in ilettiği vahye muhatap olduğu ilk zamanlar Velid bin Muğire'nin vahyi, detaylı bir düşünme ve plan sonucunda "Bu eskiden beri bilinen bir sihirdir; insan işidir." diyerek itibarsızlaştırmaya çalışması, ilahi bir mesajı insan işi ve önceden bilinen sihir ile bağlantı kurarak halkın algılarını aldatmaya çalışmıştır (*Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, 2015, el-Müddesir 74/11-25). Münafıkların planlarını kolayca gerçekleştirmeleri için inşa ettikleri 'Mescid-i Dırar'⁴, "yağmur ve kış gecelerinde toplu ibadet edilen mekân" gerekçesi ile Hz. Peygamber'in namaz kılmasını sağlayarak asıl amaçları olan; zarar vermek, nankörlük etmek, inançlıların arasını açmak ve İslam'la savaşanları gözetmek amacıyla o mescidi meşrulaştırmaya çalışacaklardı. Fakat Allah ayet-i kerimelerle münafıkların asıl amaçlarını ortaya koymuş, bu büyük oyunu bozmuştur. Hz. Peygamber'e orada namaz kılmayı "asla" diyerek yasaklamıştır (et-Tevbe 9/107-110). Allah, kendi adının kullanılmasıyla, dinin maske yapılarak girilen algı operasyonunu boşa çıkarmış; Müslümanları "İslam, din, namaz, tespih, sarık, cübbe" ile yapılacak algı yönetimlerine karşı uyanık olmaya çağırmıştır (Gültekin, 2020, 248). Diğer bir çarpıcı ve konumuzun asıl örneği olan olay ise "İfk Hadisesi"dir. Münafıklar tarafından Hz. Peygamber'in ailesini itibarsızlaştırmak, Müslümanlar arasında güven ve saygısını yitirmek amacıyla sevgili eşi Hz. Âişe'ye atılan iftira örneği yapılan algı operasyonları arasında etkisi uzun yıllar süren bir aldatmadır. Müslümanların maruz kaldığı bu aldatma üzerine Kur'ân-ı Kerîm, bizleri yapılacak algı operasyonlarına karşı uyarmakta ve almamız gereken tavrı en güzel şekilde öğütlemektedir (en-Nûr 24/11-20). Bu çalışmada İfk Hadisesi'ni kaynaklarımızda yer aldığı şekliyle algı yönetimi ile bağlantısı kurularak, hadiseyi açıklığa kavuşturan ayeti kerimeler ile birlikte algı yönetiminin kuralları olan; amacın gizlenmesi, etkili bir taşıyıcı bulmak,

³ Bu konuyla ilgili uzmanlar, bilgiye ulaşımın sınırlı olduğu ya da bu bilgilerin kontrol edildiği toplumlarda algı yönetimine çok fazla ihtiyaç duyulmadığını belirtmiştir. Fakat bu konuda peygamberlerin üstlendiği görev itibarıyla halkın bulunduğu durumu sorgulamalarına imkân verecek bir bilgi kaynağı ile tanıştırmaktadır. Bu sebeple peygamberler, eleştirel düşünebilmenin ve olaylara farklı bir bakış açısı ile bakabilmenin öncülleri olmuşlardır (Gültekin, 2020, 227).

⁴ Münafıkların Medine'de Müslümanlar arasında bozgunculuk çıkarmak amacıyla, Kuba Mescidi'nin karşısına yaptırarak ve daha sonra Hz. Peygamber tarafından yıkılan mescid (Algül, 2004, 29/272).

bilgiyi işlemekten geçirmek ve akla değil duygulara hitap etmek bağlamında açıklanmaya çalışılacaktır.

Algı Yönetimi ve İfk Hadisesi

Peygamberler Allah tarafından insanları tevhide ve selamete çağırarak, topluma yol gösteren, sadece söz ve davranışlarıyla değil yaşayış tarzlarıyla da örnek teşkil eden elçilerdir. Bununla beraber içinde bulunduğu topluma getirdikleri itikadi, hukuki ve ahlaki hükümleri ise kendi özel hayatlarında sergilemeleri asli vazifelerindedir. Bu görevin zorlukları içerisinde aynı zamanda kendisine inanmayanların çıkardığı fesatları bertaraf etmek, atılan çamurlara karşı gereken cevabı vermek ve haksız yere yapılan eziyetlere sabretmek de bulunmaktadır. İslam peygamberi Hz. Muhammed'in durumu da işte böyledir. O; sadece kendine inanan kimseler için değil insanlık için, -bazı hükümlerin daha net anlaşılabilmesi hikmetiyle-, hayatındaki her hadiseyi tam bir şeffaflıkla yaşayan, en özel meselelerini insanların gözleri önünde bir sonuca bağlayarak rehberlik yapan ve insanlığa sunacağı evrensel prensipleri uygulayan ilk kişi olarak Müslümanlara örnek teşkil etmiştir (Aslantürk, 2004, 215). Fakat bu örneğe karşılık, Medine'deki münafıklar Müslümanların savaş meydanında yenilemeyeceklerini anlayınca, mücadeleye devam etmek için psikolojik savaşın bir başka boyutu olan ahlak cephesini seçtiler. Müslümanların her defasında cepheden zafer ile ayrılmasının sadece sayı gücüne, maddi imkânlarına ya da üstün cephanesine bağlı olmadıklarını aksine bütün savaşlarda büyük zorluklarla mücadele ettiklerini biliyorlardı. Sonucunda ise bu başarılarının manevi ve ahlaki üstünlükleri ile olduğunu anlamışlardı (Aksu, 2004, 3). Bu kanaat neticesinde savaş bırakıp, teslimiyet kalesine sığınarak iman edecekleri yerde Hz. Peygamber'in eşi, mü'minlerin annesi (el-Ahzâb 33/6), Hz. Âişe'ye asılsız ve ahlaksızca bir iftira atarak itibarsızlaştırma yöntemini kullandılar. İslam tarihine 'İfk Hadisesi' olarak geçen bu hadise, Hz. Peygamber'in kurduğu sisteme karşı girişilmiş ve aktif olarak faaliyetlerde bulunmuş önemli bir psikolojik savaştır. Bir başka tanım ile bu olay, kuralları olmayan, sadece değer ve ahlak yargılarından dolayı tek tarafın uygulayacağı bir psikolojik savaştır (Aksu, 2004, 14-15). Nitekim 'ifk' kavramını daha detaylı incelediğimizde içerik itibari ile "iftira, en kötü ve en çirkin yalan" (Fayda, 2000, 507) anlamına gelse de bir başka tanıma göre "asil ve esasından çevrilmiş, gerçeği değiştirilmiş söz" (Yazır, 2015, 5/3485) yahut 'olması gereken şekilden başka bir şekle giren, yüzünü değiştiren her şeydir' (İsfahânî, t.y, 19). İfk kökünden gelen 'effak', 'efik' veya 'efuk' kelimeleri ise; insanları hak yoldan kendi batıl anlayışına çeviren kimse anlamına gelir. Tanımlardan da anlayacağımız üzere ifk kavramı, algı yönetimi ile oldukça yakın anlamlar içermekte ve 'asil ve esasından çevrilmiş, gerçeği değiştirilmiş söz' anlamı, çarpıtmayı, dönüştürerek bozmayı, eksiltme ve ekleme ile aslını tahrif etmeyi ifade etmektedir. Bu sebeple ifk, yalanın bir çeşididir; işlenmiş, gerçeklikten bir parça olan fakat bu gerçekliğin değiştirilmesi ile söylenen yalandır. Nitekim ifk durumunun anlaşılması için çok daha fazla çaba göstermek gerekir (Gültekin, 2020, 236).

Bu hadiseye, önemi sebebiyle İslam kaynaklarının pek çoğu geniş bir şekilde yer vermiştir.⁵ Hicretin 6. yılında Beni Müstalikoğulları Gazvesi dönüşünde⁶ meydana gelen bu hadise şu şekilde gerçekleşmiştir:

Hiz. Peygamber sefere çıkmadan önce hanımları arasında kura çeker sonucunda çıkan hanımını sefere götürürdü. Beni Mustalik Gazvesi'ne çıkmadan önce benzer şekilde tekrar kura çekti. Hiz. Âişe'nin kurada çıkması sonucunda Hiz. Peygamber ile beraber bu sefere katıldı (Taberî, 1967, 2/611). Ordu Medine'ye yaklaştığında Hiz. Peygamber uygun bir yerde dinlenilmesi emrini verdi. Daha sonra gece ile birlikte ordu hareket etti. Bu sırada Hiz. Âişe ihtiyacı sebebiyle hevdecinden⁷ çıkmış ve ordudan uzaklaşmıştı. İhtiyacını giderip tekrar ordunun bulunduğu yere döndüğünde, Hiz. Peygamber ile evlendiği sırada annesinin hediye ettiği kolyeyi düşürdüğünü fark etti. Gitmiş olduğu yere tekrar dönerek kolyeyi aramaya başladı. Uzun bir aramadan sonra kolyeyi buldu fakat yardımcılarını Hiz. Âişe'yi hevdecin içerisinde bulunduğunu düşünerek yolculuğa devam etmişlerdi. Hiz. Âişe ordunun bulunduğu yere döndüğünde hiç kimsenin olmadığını gördü. Yardımcılarının yokluğunu fark edip kendisini almak için geri döneceklerini düşünerek elbisesine bürünüp oraya uzandı (Taberî, 1967, 2/612; Vâkıdî, 1984, 2/428). Orduyu geriden takip ederek artçılık yapan Safvan b. Muattal b. Sülemi, Hiz. Âişe'yi fark etti. Hicab ayeti inmeden önce Hiz. Âişe'yi gördüğünden dolayı hemen tanıdı. Safvan b. Muattal kendisinin geldiğini belli etmek için istircâ⁸ çekti. Hiz. Âişe onun geldiğini fark edince hemen yüzünü örttü ve birbirlerinden başka bir söz işitmediler.⁹ Hemen Safvân b. Muattal Hiz. Âişe'yi devesine bindirerek orduya yetişmek için hızla yolculuğa başladılar. Karargâha ulaştıklarında öğle vaktine yakın bir zamandı. Tam bu sırada orduda bir uğultu meydana geldi. Münafıkların lideri olan Abdullah b. Übey'in oluşturduğu bir grup Hiz. Âişe hakkında asılsız sözlerden oluşan iftira tohumlarını ekmeye başladılar. Ancak Hiz. Âişe kendisi hakkında söylenen bu sözlerden haberi yoktu (İb'n Sa'd, 1985, 2/65; Taberî, 1967, 2/612-613; Vâkıdî, 1984, 2/428-429). Abdullah b. Übey¹⁰, Hiz. Âişe'nin Safvân b. Mu'attal'ın devesi üzerinde birlikte geldiklerini görünce yanındakilere gelenlerin kimler olduğunu sorarak ilk iftirayı burada atmıştır (Hamidullah, 2016, 207; Köksal, 1987, 12/64).

Münafıkların başı olan Abdullah b. Übey böylelikle ortaya çirkin bir iftira atarak şüphenin ilk tohumlarını ekmışti. Dedikodu çok kısa bir süre içinde Hiz. Âişe'nin ahlak ve namusunu ayaklar altına alan bir iftiraya dönüştü. Aralarında Mistah b. Usase, Hassan b. Sabit, Hamne binti Cahş (Taberî, 1967, 2/616) gibi bazı sahâbilerinde katıldığı olayda

⁵ Tefsir kaynaklarında Nûr Sûresi'nin açıklanmasıyla, Hadis literatüründe Hiz. Âişe'nin rivayetleri dolayısıyla ve Beni Müstalik Gazvesi'nin bir detayı olması sebebiyle de tarih ve siyer kaynaklarında bu olayla ilgili geniş bilgiler bulunmaktadır (Fayda, 2000, 509).

⁶ Hadisenin hicri 5. yılda mı yoksa 6. yılında mı olduğu konusunda fikir ayrılığı bulunsa da tarih, siyer ve sahih rivayetlere bakıldığında ifk hadisesinin hicri 6. yılında olduğu ile ilgili bir sonuca varılmıştır (Mevdûdî, 2020, 3/439).

⁷ Kadınların oturması ve taşınması için devenin üzerine konulan, bir çeşit mahfil, sepet.

⁸ İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn (Biz Allah'ın kullarıyız ve biz Allah'a döneceğiz) (el-Bakara 2/156).

⁹ Birtakım kaynaklarda Safvan b. Mu'attal Hiz. Âişe'yi gördüğü zaman: 'İnna lillahi ve inna ileyhi raciun. Resûlullah'ın hanımı! Allah sana rahmet etsin. Niçin burada kaldın?' dediği ve Hiz. Âişe'nin kendisine bir karşılık vermediği rivayet edilir (Taberî, 1967, 612).

¹⁰ Abdullah b. Übey, Hazrec kabilesinden ve Medine'nin önde gelen kimselerindendi. Hicret öncesinde halk, kendisini kral yapmak istedi fakat hicretle beraber değişen ve gelişen şartlar, bu isteğinin gerçekleşmesine engel oldu. Daha sonra görünürde İslam'a girmiş gibi olsa da hep münafık olarak kaldı. İntikamını almak ve eski itibarına kavuşmak için İslam aleyhinde yapılacak hiç bir fitneyi ve iftirayı kaçırmadı (Koçyiğit, 1988, 139-140).

münafıklar, Hz. Âişe'nin iffeti konusunda ağza alınmayacak sözler söylüyorlardı. Hz. Âişe'nin, beraatini bildiren ayetler inmeden son iki-üç gününde haberdar olduğu¹¹ dedikoduları ve iftirayı Hz. Peygamber ilk anda duymuş ve çok üzölmüştü. Hz. Peygamber ailesine yapılan bu çirkin ithamlardan ve dedikodulardan ötürü rahatsızlık duyuyor, geciken vahyin ağırlığı ile her geçen gün üzüntüsü artıyordu (Aksu, 2004, 9). Bir ayın sonunda ise Hz. Âişe'yi temize çıkaran ayetlerin inmesi ile birlikte¹² olayın bir iftira ve psikolojik yıpratma süreci olduğu Kur'ân-ı Kerim tarafından tasdik edilmiş oldu.¹³

Medine'de kurulan ve giderek daha da güçlenen İslam devleti ile klasik savaş (askeri güce dayalı) yöntemi kullanarak mücadele edilemeyeceğini anlayan münafıklar, bu hain ve kirli iftira yoluyla hedeflerine ulaşmaya çalışmışlardır. Fakat bu sadece bir iftira değil, başlangıçta hadise bir rastlantı olsa da daha sonra planlı ve sistemli bir şekilde toplumda oluşturulmaya çalışılan bilinçli bir algı çalışmasıdır.

Kur'ân-ı Kerim'de doğru yoldan sapmak, haktan uzaklaşmak, yalan söylemek, iftira etmek anlamlarından kullanılan ifk kavramı (İsfahânî, t.y, 19-20), 27 yerde geçmektedir. "Onlar 'gerçeği ters yüz eden (effâk)' günaha düşkün her yalancıya inerler" (eş-Şu'arâ 26/222), "Gerçeği sürekli ters yüz eden (effâk), günaha düşkün olan herkesin vay haline!" (el-Câsiye 45/7) ayetlerinde ifk kavramının asıl anlamına vurgu yapılmaktadır. Bir başka örnek ise Kur'ân-ı Kerim Hz. Musa'nın karşısına çıkan sihirbazların yaptıklarını da 'ifk' olarak tanımlar (el-A'râf 7/117). Hz. Âişe'ye atılan iftiranın da 'ifk' olarak tanımlanması (en-Nûr 24/11) iki örnek arasında aynı kavramın kullanılması ile bağlantı kurmamıza olanak sağlar. Nitekim gerçekte sihir, insanların zihinlerini 'yalan sözle büyülemek' anlamını barındırmaktadır. Kişilerin sözle nasıl büyülenip, asılsız iddiaları her gün gündemlerinde aktif tutmaları hatta destek vermelerinden anlamamız ve etkisini görmemiz mümkündür. İfk kavramının türevlerinin bu ayetlerde ve literatürde kazandığı anlamlar, algı yönetiminin gerçeği değiştirme, ekleme, gizleme, vurgulama, çarpıtma gibi pek çok yöntemle elde edilen bilgileri kendi lehlerinde kullanmak, duyuların hile yaparak istenilen yönde değiştirmek, doğru bildikleri gerçekleri kişilerin farkına varmadan bazı araçları kullanarak kandırmak anlamlarına oldukça yakındır (Gültekin, 2020, 236-237).

Bu açıdan ifk hadisesine daha detaylı bakıldığında şu hususlar söylenebilir; ahlaki ve imani yönden olgunluğa ulaşmaya çalışan, cahiliye adetlerine sırtını dönüp tedrici bir şekilde eğitilmesi hedeflenen bir topluma yönelik, kendilerini Müslüman gibi gösteren fakat aleyhte bir tutum sergileyen münafıkların algı yönetimini uyguladıklarını görmekteyiz. Nitekim bir ay boyunca Hz. Âişe'ye bir söz ile başlayan iftirayı adım adım yaymaları, bu konuda asılsız iddialarla sözlerini desteklemeleri, bazı sahâbilerin inanması ile hadisenin etkisinin artırılması, hadiseye ekleme, çıkarma yaparak propaganda

¹¹ Gazve dönüşü bir ay kadar hastalandı. Bu arada Hz. Peygamber ve Hz. Âişe'nin anne ve babası dahil tüm Medine halkı bu dedikodulardan haberdardı (Sarçam, 2011, 195).

¹² en-Nûr 24/11-20

¹³ Özet şeklinde ele aldığımız hadisenin bazı detayları ileride algı yönetiminin kuralları bağlamında ele alınacaktır. Olayın daha geniş okumaları için bkz: (et-Taberi, 1967; Vakidi, 1984; İbn Sa'd, 1985; Yazır, 2015; Algül, 1997; Yıldız, 1994; Köksal, 1987; Fayda, 2000).

yapılması, pek çok kişinin şahitliği ile kervana gelmelerine¹⁴ karşılık duyuların ve bilinçte var olan bilgilerin¹⁵ ters yüz edilmesi, hadiseye karşı tutumlarında, 'Bu apaçık bir iftiradır' (en-Nûr 24/12) gerçeğini ikrar ve iftirayı inkar etmelerine engel oldu. Bir ayın sonunda var olan olumsuzluğun ve asılsız iddiaların giderilmesi için Allah Nûr suresi 11-20. ayetleri inzal buyurmuş, Hz. Âişe'nin iffetini temize çıkartarak nihayetinde kalpleri sükûnete erdirmiştir. Özelde ashaba genelde ise tüm Müslümanlara bir ihtar ve nasihat niteliğinde olan ilgili ayetler yüzyıllardır pek çok müfessir tarafından tefsir edilmiştir. Fakat bu çalışmalara binaen Hz. Peygamber ve Müslümanlara uygulanan bu psikolojik savaş ilgili ayetler etrafında incelenmeye çalışılacaktır.

2.1. Algı Yönetimi Kuralları Bağlamında İfk Olayı

Amacın Gizlenmesi: 'Niçin?' Sorusunun Sorulmasına İzin Vermemek

Algı yöneticilerinin hedef kitlenin duyularını aldatılması sonucu, istediklerinin söylenmesi ve yaptırılması için asıl amaçlarını gizlemeleri algı yönetiminin temel taşı oluşturmaktadır. Nitekim görünürde gidilecek yol gösterilir fakat yolun nereye varıldığı gizlenir. Bu doğrultuda muhatapların asıl amacı öğrenmeye yönelik 'Niçin?' sorusunun sorulmasını değil 'Neden?' sorusunun sorularak sebeplerin asıl amaca perde yapılması sağlanır. Sebepler bir olayın öncesi ile ilgilenir ve var olanı bulmaya çalışırken, amaçlar ise çıkarım yapmaya ve geleceğe dair öngöründe bulunmaya çalışır (Gültekin, 2020, 22-23). Bu sebeple algı yöneticileri amaçlarını gizleyerek muhatapın fark etmesini değil, sebeplerle ilgilenerek amaçlarına hizmet edilmesini isterler.

Medine'de bozgunculuk çıkarmak, huzuru ve düzeni bozarak kaos oluşturmak ve İslam'ın etkisini azaltmak adına Müslümanların zaafalarını kendi lehlerine kullanıp, aldatmaya çalışan topluluk münafıklardı. Bu topluluk, Medine'nin mevcut algı yöneticileriydi. Liderleri Abdullah b. Übey b. Selül ile birlikte, Hz. Peygamber'in Medine'ye gelmesi ile teşkilatlanmış, gizli bir şekilde Müslümanları aldatmaya çalışarak propaganda yapmışlardır (Yazır, 2015, 5/3489). Bununla birlikte Hz. Peygamber'e ve İslam'a sözlü saldırılarda bulunmaya ve bu şekilde O'nu yıpratmaya çalışıyorlardı (Kara, 2001, 355). Münafıkların lideri Abdullah b. Übey sözünü ettiğimiz ifk hadisesi ile Müslümanların arasına dedikodu ve fitne sözleri fısıldamış, var olan olayla ilgilenmelerini sağlayarak, 'Niçin?' sorusunun sorulmasını engellemiştir. Birtakım Müslümanlar dedikodunun ve iftiranın nereden geldiğine bakmadan ve doğruluğunu araştırmadan (el-Hucurât 49/6) inanmaları bununla beraber iftirayı dilden dile yayarak -önemsiz bir durum gibi düşünülmesi- münafıklara destek verilmiştir. Allah bu fiiliyatın ne kadar büyük bir iftira ve suçlama olduğuna vurgu yapmak amacıyla 'Halbuki Allah katında o büyük bir şeydir' buyurmuştur (en-Nûr 24/15). Dilin bu tesirindedir ki Hz. Peygamber, Abdullah b. Revaha'nın kaza umresi sırasında Mekke'ye girerken söylediği beyitler için, "Bu sözler, onların üzerlerine yağdırılan oklardan daha etkilidir" buyurmuştur (Tirmizî, 'Edeb', 70/2847)). Nitekim algı yönetiminde söylenen -ufak, önemsiz gibi görülen- sözlerin etkisi iddianın güçlenmesine ve kitlelerin inandırıcılığına arttırarak gizlenen amaca hizmet etmesini sağlamaktadır. Hadise üzerine inen bir diğer ayeti kerimede ise Allah, toplumda

¹⁴ Hz. Âişe'nin Safvan b. Muattal ile sabaha doğru uzaklardan gelip orduya katılması böyle ağır bir ahlaksızlığa gerekçe olabilecek bir durum değildi. Nitekim gelirken Hz. Âişe devenin sırtında, Safvan ise yaya ve devenin yularından tutarak geliyorlardı. Herkesin görebileceği bir şekilde orduya dahil oldular (Taberî, 1967, 612-613).

¹⁵ Hz. Âişe'nin iffeti, Hz. Peygamber'in eşi olması, mü'minlerin annesi (el-Ahzâb 33/6) ve Hz. Ebu Bekir'in kızı olması vb.

üretilen iftiralara ve asılsız dedikodulara karşı Müslümanların, hüsnü zan beslemelerini ve 'Bu apaçık bir iftiradır' diyerek tavırlarını göstermelerini emretmiştir (en-Nûr 24/12). Şüpheli durumlar ve doğruluğu bilinmeyen sözler karşısında algı yönetmenlerinin oyununa gelmemek adına bu emir üzerine hareket etmek gerekir. Görünürde açık ve somut bir delil olduğu zaman sui zan edilmeli aksi durumda İslam toplumundaki ilişkiler hüsnü zan esasına dayalı olmalıdır. İlke olarak ortada güçlü bir suç ve şüphe üzerine deliller olmadıkça herkes suçsuz kabul edilir (Mevdûdî, 2020, 3/507). Fakat bireyler meşru gerekçelere dayanmayan, asılsız iddialar ve yorumlar ile karşılaştığında 'Niçin?' sorusunu yönelterek asıl amacı öğrenmeye çalışmalıdır. Aksi takdirde bu durum, Müslümanları asıl soruna değil, o sorunun oluşturduğu olay ve olgulara yönlendirir. Gerçeği görmeyip, almış olduğu tavrın yanılığın/yalandan öteye geçmemesine sebep olur. Münafıklar ise dedikodu ve yalan sözler ile asıl amaçları olan; Hz. Peygamber ve Hz. Ebu Bekir'in itibarına ve namusuna karşı saldırmak, İslam'ın en büyük serveti olan yüksek manevi üstünlüklerini ve ahlaklarını sarsmaya çalışmak, muhacirlerle ensar ve ensarın iki kabilesi olan Evs'le Hazrec arasında bir iç savaş, çıkarma planlarını gizlemişlerdir (Mevdûdî, 2020, 3/447). Herhangi bir algı yönetimine maruz kalındığında mücadele edilecek yöntemlerden bir diğeri ise somut kanıt yani en az dört şahit getirmektir (en-Nûr 24/13). Nitekim ortaya atılan asılsız söz, görülen fakat yanlış anlaşılan olay, yaşanan durumu gizleme, ekleme ve çıkarma yapma gibi algı yönetimine kapı aralayan pek çok yanılığın önüne geçirmekte, en az dört şahit ile iddianın gerçekliğini sorgulamamıza olanak sağlamaktadır. İfk hadisesinde gerçekte suçlayanlardan hiçbiri söylediklerini bizzat görmüş kişiler değildi. Suçlamaları sadece Hz. Âişe'nin kervandan geri kalması ve Safvan b. Muattal'ın devesiyle onu kervana yetiştirmesine dayanıyordu. Fakat bu konuda az da olsa bir öngöründe bulunan kimse, Hz. Âişe'nin geri kalmasının kasdi oluşu sonucuna varmaz. Gözleriyle bizzat şahit olan hiç kimsenin olmadığı düşünülürken, suçlamayı haklı çıkartacak herhangi bir durum söz konusu değildir (Mevdûdî, 2020, 3/507). Bu tür bir tavrın gösterilmemesi ya da susarak algı yönetimine müsaade edilmesi yalancılardan olmalarına (en-Nûr 24/13) sebep olacaktır. Münafıklar, Safvan b. Muattal ve Hz. Âişe'nin beraber gelmesi üzerine bu yapılan kısa yolculuğu, kendi amaçlarına hizmet edecek şekilde algılanmasını sağlamıştır. Böylece İftiralarını bu yolculuktaki gerçekliğe yaslayarak, etkisini ve inandırıcılığını arttırmakla beraber asıl amaçlarını gizlemeyi başarmışlardır (Gültekin, 2020, 244).

Etkili Bir Taşıyıcı Bulmak

Algı yönetiminde ortaya konulan iddianın yayılması, insanların gündeminde kalarak etkisini ve inandırıcılığını arttırmasının bir başka yolu, taşıyıcılar dediğimiz araçlardır. İfk hadisesinde bu hususta aktif olarak rol alan münafıklar ile birlikte, bu yalana inanan bazı sahâbiler hiç sorgulamadan, tereddüt etmeden ve sonuçlarını düşünmeden (en-Nûr 24/15) bu algı operasyonunun -farkında olmadan- ve iftiranın taşıyıcısı olmuşlardır (Gültekin, 2020, 239).

Kur'ân-ı Kerîm bu iftirayı uyduran ve yayanların 'Usbe (grup)' olduğunu söylemektedir (en-Nûr 24/11). Usbenin kaç kişiden meydana geldiği ise ihtilaflıdır. Sayıları on ile kırk arası olan bir cemaat olduğu gibi, üç kişi, üçten ona kadar olan bir grup, kırk kişiden teşekkül eden veya ondan on beşe kadar olan bir topluluk olduğu da söylenmektedir. Kaç kişiden oluşursa oluşsun, gerçek olan Kur'an'ın belirttiği 'Usbe'nin bir

topluluk olduğunu (en-Nûr 24/11) ifade etmesidir. Bu usbe içerisinde iftirayı ilk önce ortaya atan kişi de, daha önce ifade edildiği gibi münafıkların lideri Abdullah b. Übey'dir (Kara, 2001, 352-353). Kendisi için iftiranın elebaşısı olarak büyük bir azap hazırlanmıştır (en-Nûr 24/11). Nitekim kalplerinde hastalık bulunan ve asılsız haberlerin yayılmasını arzu eden münafıklar (el-Ahzâb 33/60) iftiranın yayılmasında aktif rol almışlardır. Bu iftiraya farkında olmadan, yanlış anlama sonucu inanan ve taşınmasına aracılık eden bazı sahâbiler de vardı. Bu sahâbiler hadis ve siyer kaynaklarımızda; Hassan b. Sabit, Mistah b. Üsase ve Hamne bnt. Cahş olarak geçer. İftiraya az ya da çok dahil olan diğer kişilerin adlarına ise hadis ve siyer kitaplarımızda rastlanmamaktadır (Taberî, 1967, 2/626; Mevdûdî, 2020, 3/502).

Allah pek çok ayette müntesiplerinin zandan sakınmasını, birbirlerinin gıybetini yaparak, kusurlarını araştırmasını yasaklamış ve büyük bir günah olduğunu belirterek ikazda bulunmuştur (el-Yûnus 10/36; el-Hucurût 49/12). Nitekim Hz. Peygamber "Müslüman, Müslümanın elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir" (Buhârî, 'İman', 4/10) buyurarak Müslümanların birbirlerine söz ve fiil ile zarar vermemesini ve her koşulda oluşacak güveni sağlamasını nasihat etmektedir. İfk hadisesinde Allah, Hz. Âişe'ye karşı hüsnü zanda bulunarak savunmalarını, 'Bu çok büyük bir iftiradır' (en-Nûr 24/16) diyerek dedikodunun, asılsız iddiaların, yalan ve ahlaksızca yapılan ithamların karşısında yer almalarını istemiştir. Bu hadiseyi sanki önemsiz bir durum gibi (en-Nûr 24/15) günlerce konuşmaları, algı yönetiminin daha büyük kitlelere ulaşımını ve ikna boyutunu arttırmasına yardımcı olan asılsız söylentiler, kulaktan kulağa duyular, dedikoduların yayılması, imalı ifadeler gibi araçların aktif olarak kullanılmasına sebebiyet vermiştir. Bu araçların ortak noktası, hepsinin hedefe yönelik hassasiyet ve değerlerin dikkate alınarak hazırlanması ve belli bir strateji içerisinde ortaya konulmasıdır (Özarslan, 2014, 41). Hz. Âişe'nin aleyhine bir tutum ise münafıkların oluşturmak istedikleri kaosa destek vermelerine, iftiranın inandırıcılığını arttırıp, yapılan propagandanın güçlenmesine ve (Gültekin, 2020, 245) bu yöntemle farkında olmadan yalanın taşınmasına aracılık edilmiş oldu. Nitekim 'hayasızlığın yayılmasını arzu edenler' hem dünya hem de ahirette büyük bir azap ile karşılaşacakları belirtilerek, Allah'ın lütfu ve merhameti ile bu şiddetli azaptan kurtulabilmişlerdir (en-Nûr 24/14-20). Hakkında kesin bilgiye sahip olunmayan şeylerin peşine düşmemek ve ağızdan çıkan her sözün bir karşılığı olduğunu bilerek (el-İsrâ 17/36; el-Kâf 50/17-18) hareket edilmesi algı yönetiminin anlaşılmasına, kişilerin davranış ve tutumlarında gereken tavırları göstermeleri ile iftiranın dilden dile yayılarak taşıyıcılık edilmesine müdahale edilmiş olunur.

Müslümanların, Hz. Âişe'nin namusunu tıpkı kendi namusu gibi koruyup müdafaa etmesi beklenirken, asılsız söylentileri naklederek veya en azından dinleyip veya şüphe içinde sessiz kalarak desteklemeleri Hz. Peygamber'in ve ailesinin çok zor bir süreçten geçmelerine sebep olmuştur (Aslantürk, 2004, 245). Allah, bu konuda yanlışa düşen mü'minlere böyle bir durumda nasıl davranmaları gerektiğini ise ilgili ayetlerde açık bir şekilde beyan etmiştir (en-Nûr,24/12-16). Kur'an'ın inananlardan istediği, dinamik iman toplumu ve iyilikte yardımlaşan 'ortak ümmet' olgusunu hayata geçirmek ve sosyal hayatın içinde daha işlevsel hale getirerek bütünlüğü muhafaza etmektir (Güngör, 2007, 190). Fakat ifk hadisesinde bu bütünlüğü bozmak isteyenlere destek olunmuş, Hz. Âişe'ye yapılan iftiraya destek verenler Kur'an-ı Kerim tarafından şiddetli bir şekilde uyarılmışlardır (en-Nûr, 24/11-20). Bu açıdan ayette geçen 'eğer gerçekten inanıyorsanız'

(en-Nûr 24/17) ifadesi, mü'minler için ciddi bir sorumluluk olduğunun ve ihmalkârlığa izin verilmeyecek bir tehdidin habercisidir (Aslantürk, 2004, 224). İftiranın yayılmasına engel olmaya çalışıp, taşıyıcılığı üstlenmeyen pek çok sahâbînin, Kur'ân'ın istediği yönde örnek davranışları da olmuştur. İlgili ayetler inmeden önce Ebû Eyyûb el- Ensari'nin hanımını Ebû Eyyûb'e: "Âişe hakkında söylenen sözleri duymuyor musun?" demiş. Bunun üzerine Ebû Eyyûb el-Ensari: "Duyuyorum. Fakat bunların hepsi yalandır. Ya Ümmü Eyyûb! Sen böyle bir şey yapar mısın?" diye sormuş. Ümmü Eyyûb'un: "Vallahi! Yapmam." demesi üzerine o: "Öyleyse Âişe senden daha hayırlıdır." şeklinde karşılık vermiştir (Vâkıdî, 1984, 2/434). Berire (Hz. Âişe'nin bedelini ödeyerek satın aldığı daha sonra azad ettiği kölesi), Hz. Âişe'de hiçbir kusura rastlamadığını, onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmediğini fakat bu söylentiler doğru ise Allah'ın bunu kendisine haber vereceğini söylemiştir (Taberi, 1967, 2/615). Üsâme b. Zeyd, Zeynep binti Cahş, Hz. Ömer, Hz. Osman gibi pek çok sahâbi Hz. Âişe lehinde bir tutum sergilemiştir (Vâkıdî, 1984, 2/430; Taberi, 1967, 2/615).

Algı yönetiminde kişilerin hedefler doğrultusunda hareket etmesi için, bireylerin söylemleri ile birlikte ortak bir kamuoyu oluşturmak ve daha geniş kitlelere yaymak oldukça önemlidir. Bir cümle ile başlayan fitne ateşi, münafıkların körüklemesiyle dilden dile dolaşmış, içlerine bazı sahâbenin dahil olmasıyla hadisenin günlerce konuşulması, iftiranın taşıyıcılığında etkileyici bir unsur olmuştur.

Bilgiyi İşlemden Geçirmek: Ekleme-Gizleme-Vurgulama

Bireyin herhangi bir olaya veya davranışa tepki verebilmesi, yorum yapabilmesi, harekete geçebilmesi için, bu bilgiyi ya da etkiyi algılaması gerekmektedir. Bu şekilde çevreden yapılan maddi/manevi uyarılar, zihinde bütün bir hale gelmesi ile kolayca algılanması sağlanarak yönlendirilebilmektedir (Özarslan, 2014, 5). Algı yöneticileri dikkat çekilen olay hakkında bilgi aktarımı yaparken, içerisine kimi zaman eklemeler yaparak kimi zaman gerçekleri gizleyerek kimi zaman da birkaç kelimeye vurgu yaparak, hedef kitlenin bütünden kopmasına ve belirlenen amaç doğrultusunda bir tutum sergilemesine sebep olur. Bu da oluşturmak istedikleri algının gerçek olarak düşünülmesine sebep olur. Henry Kissinger'ın "Bir şeyin gerçek olması pek o kadar önemli değildir; ancak gerçek olarak algılanması çok önemlidir" sözü algı yönetiminin ne kadar önemli olduğuna işaret etmektedir (Payam, 2018, 21).

Münafıklar sözlerine asılsız kelimeler ekleyerek Müslümanların algısını farklı yönde şekillendirmiş, hadisenin bütününe değil sadece bir parçasına odaklanmalarını sağlayarak Hz. Peygamber'in eşi, mü'minlerin annesi (el-Ahzâb 33/6), Hz. Âişe'ye iftira atılmasına müsaade edilmiştir. Nitekim ayeti kerimede yapılan 'içine daldığınız günah' (en-Nûr 24/14) vurgusu bu manada çok fazla önem taşır. Bizlere bazı Müslümanların bu oyuna aldandığını, bilinç ve hassasiyetten uzak çok fazla manipülasyonun etkisinde kaldıklarını gösterir. Kişinin olay içerisinde kendini bir nevi kaptırması ya da günah işlediğinin farkında olmaması, algı yöneticilerinin yönlendirmesine açık hale getirir. Çünkü o sırada kulaktan kulağa yayılan söylentiler, yalan haberler, dedikodular algıları şekillendirirken, şahıslara ait bilinçlerinde var olan izlenimler ve toplum içerisindeki konumlarının göz ardı edilmesi bu iftiraya dahil olmalarını kolaylaştırmıştır. Nitekim Allah'ın lütfu ve merhameti ile bu içine dalınan günahattan kurtulabilmişler ve bir daha asla böyle bir oyuna dahil

olunmaması için şiddetli bir şekilde kınanmışlardır (en-Nûr 24/14-17). Bu da Müslümanların doğruluğunu araştırmadan (el-Hucurat, 49/6), şahitler ve somut deliller bulunmadan (en-Nûr 24/13) söylentiler üzerine hareket etmemeleri gerektiğinin açıkça bir örneğidir.

Ayetler özelde ifk hadisesine dahil olanlara değil bilakis kıyamete kadar gelecek tüm insanlara, mü'min kadınlara asla böyle çirkin bir yakıştırmayı ve iftirayı yapmamalarını emretmektedir. Bu yönüyle Kur'an, bireysel ahlaktan başlamak üzere aile, toplum, kavim, millet ve insanlık için ahlaki kurallar, yaşantı şekil ve örnekleri vererek değer eksenli bir toplum oluşturmak ister. Bu değer eksenli toplumun gerçekleşmesi için ortaya koyduğu ahlaki, hukuki ve bireysel ilkeler bütün inananları bağlayıcı bir niteliğe sahiptir (Güngör - Şahin, 2017, 34-35).

Olayın gidişatını kendi amaçları doğrultusunda kullanmak isteyen münafıklar toplumu, Hz. Âişe ve Safvan b. Muattal'ın gelişine algıları yönlendirerek, fitne tohumlarına ahlaksızca cümlelerle ekleme yapmış ve günlerce tekrar ederek özellikle bu durumu sürekli gündemde tutmaya çalışmışlardır. Kur'an-ı Kerim tarafından kadınların iffetine iftira atmanın ya da yayılmasına yardım etmenin şiddetli bir azap (en-Nûr 24/14) neticesinde, iman tehlikeye atılmasına sebebiyet vereceği uyarısında bulunmuştur (en-Nûr 24/17). Hz. Peygamber "İnsanları yüzükoyun burunları üzerinde sürünerek cehenneme götüren, dilleriyle kazandıkları değil midir?" buyurarak (Tirmizi, 'İman', 8/2616) dil ile söylenen sözlerin sonucunun ne kadar büyük bir boyuta varacağını bizlere göstermektedir. Müslümanlar, böyle bir olayın meydana getirilmesine izin vermemeli, düşmanlar tarafından yapılan psikolojik savaşların farkında olarak doğru ve örnek olacak davranış ve tutum ortaya koymalıdır. Nitekim algının yönetilmesi sadece örgütsel süreçlerin planlı bir şekilde yönlendirmesi konusunda değil, aynı zamanda bireylerin tanınmasındaki gerçeklikleri ortaya koyma açısından da önemli bir unsurdur (Terzioğlu - Geçikli, 2019, 2).

Akla Değil Duygulara Hitap Etme: Asabiyyet, Öfke, Kıskançlık

Algı yönetmenleri kişilerin düşünmesini değil, karar verip harekete geçmesini istemektedir. Bir taraftan asabiyyet, öfke, kıskançlık duygularını uyarmakta, diğer taraftan ise yönergelerini iletmektedirler. Duyguların etkisi altında mantıklı düşünemeyen hedef kitle yönlendirmelere açık hale gelmektedir (Gültekin, 2020, 98).

Sahip olduğumuz birtakım duygular olaylar karşısındaki tutumlarımızı etkilemektedir. Duyguların yoğun etkisi altındayken kişiler normalde yapmayacağı şeyleri yapabilir ya da söyleyebilir (Gültekin, 2020, 96). Bunun farkında olan münafıklar yaydıkları söylentiler ile bazı Müslümanların arasında çatışmaya sebep olmuş bazıların ise hadise karşısında duygularına yenik düşerek Hz. Âişe aleyhinde davranmalarına sebep olmuştur. Hz. Peygamber içerisinde bulunduğu bu buhranlı günlerde pek çok sahâbî ile istişareler sonucu mü'minlere hutbe vermiştir.¹⁶ Fakat daha sonra Üseyd b. Hudayr ve Sa'd b. 'Ubade arasında tartışmalar meydana gelerek,¹⁷ İslam'dan önce Evs ve Hazrec arasında var olan

¹⁶ "Bana ve aileme eziyet eden bu kimselerden beni kim kurtarır? Vallahi! Öyle bir adama iftira ediyorlar ki, bugüne kadar onda hayırdan başka bir şey görmedim. Benimle birlikte olması müstesna hiç evime girmedi" buyurmuştur (Vâkidî, 1984, 2/431).

¹⁷ Üseyd b. Hudayr ayağa kalkarak: "Ya Resûlallah! Eğer bu kişi Evs kabilesinden ise biz onun üstesinden geliriz. Fakat kardeşlerimiz Hazrec kabilesinden ise emret gereğini yerine getirelim. Vallahi! Bu insanların boyunlarının vurulması haklıdır." dedi. Bunun üzerine Sa'd b. 'Ubade kabile asabiyyetinin vermiş olduğu öfkeyle

anlaşmazlık ve asabiyyet duygusu bu hutbe ile tekrardan gün yüzüne çıkmıştır. Vahyin tedrici eğitiminden geçen İslam toplumunun bu hadise karşısında asıl göstermeleri gereken tutuma, asabiyyet ve öfke duyguları engel olmuştur. Bir diğer örnek ise ifk hadisesi öncesinde var olan Hassan b. Sabit ve Safvan b. Muattal arasındaki anlaşmazlığın, Hassan b. Sabit'in Safvan b. Muattal aleyhinde bir tutum sergilemesidir. Nitekim Hassab b. Sabit'in Safvan b. Muattal'a olan öfkesi bu olaya dahil olmasına ve gereken tavrı göstermemesine sebep olmuştur (Algül, 1997, 1/426; Yıldız, 1994, 1/485-486).¹⁸ Olaya dahil olan diğer sahâbelerden olan Mistah b. Üsase ise Hz. Ebu Bekir'in yardımları ile hayatını devam ettirmesine karşılık Hz. Ebu Bekir'e beslediği kıskançlık duygusu sebebiyle Hz. Âişe lehinde davranmadığı çağdaş siyer kaynaklarımızda geçmektedir (Yıldız, 1994, 1/488). Neticesinde ise sahip olunan kıskançlık, öfke, asabiyyet gibi duygular gelişen olaylar ile birlikte tekrar canlanmakta ve duyguların akli gölgelemesine izin verilmektedir. Münafıkların yapmış olduğu bu psikolojik oyunda duygularına yenik düşen ve bilişsel süreçlerinin bir müddet aksamasına sebep olan Müslümanlar ise bu oyuna fark etmeden destek olmuşlardır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm Müslümanlara pek çok ayette sürekli düşünmesini öğütler (el-Bakara 2/64-65; el-Âl-i İmrân 3/7-65-191; en-Nisâ 4/82; el-En'âm 6/50-80-126; el-A'râf 7/57-169-176; el-Yûnus 10/3-16-24; el-Hûd, 11/24-25). Hadise ile ilgili ayetlerde ise Allah ayetleri tek tek açıklayarak (en-Nûr 24/18) Müslümanları tefekkür ve tezekkür davet eder. Öfke durumunda kişiler adil bir davranış sergilemez (el-Mâide 5/5). Sahip olunan nefsin kıskançlık ve bencilliğe yönelişi (en-Nisâ 4/128) ile aklın işlevini sınırlar. Tekrar bu tür bir operasyonla ile karşılaşmaları durumunda yapılan bu nasihate (en-Nûr 24/17) uymaları kendilerini bekleyen kötü akıbetten (en-Nûr 24/20) sakındırmalarına sebep olur. İlgili ayetler (en-Nur, 24/11-20) bizlere Müslümanların asıl göstermeleri gereken tutumu sergilememelerine karşılık şiddetli bir kınama ile karşılaştığını göstermektedir. Çünkü akıl ve sağ duyu ile olayı tüm yönleri ile ele alarak, ispat ve kanıt doğrultusunda (en-Nûr 24/13) bir duruş sergilememiz vahiy perspektifinde hareket edeceğimiz anlamına gelmektedir. Allah'ın bizlere yapmış olduğu bu nasihat (en-Nûr 24/17), algı yönetmenlerinin oyununa kolayca aldanmamamızı, duygular ve hislerinin yönlendirmesine değil, aklın ve somut delillerin rehberliğinde bir yaklaşımın Müslümanca davranış ve tutumu oluşturacağını, defalarca düşünmeye yapılan vurgularla gözler önüne sermektedir.

Münafıklar olayı stratejik bir şekilde planlıyor ve uyguluyorlardı. Bu olay sonucunda Hz. Peygamber'in ve Müslümanların zor bir durum içerisinde kalacaklarını biliyorlardı (Erkocaaslan, 2015, 150). Fakat Hz. Peygamber, Hz. Âişe ve Safvan b. Muattal'ı suçlamadan, yapılan dedikodular karşısında sabır gösterip, çevresindeki sahâbilerle istişareler sonucunda bir çözüm yolu aramaya çalıştı. Nihayetinde ise Müslümanların

ayağa kalkarak: "Vallah! Yalan söylüyorsun, senin onu öldürmeye gücün yetmez. Eğer bu iftiracıların kendi kabilenden olduğunu bilsen bunu söylemezdin, ancak biliyorsun ki onlar Hazrec'tendir. Üseyd b. Hudayr ayağa kalkarak: "Vallah! Sen yalan söylüyorsun. Sen münafıksın ki onlar adına hareket ediyorsun." dedi. Bu konuşmalardan sonra iki kabile üyeleri arasında sesler yükselmeye ve tartışma meydana gelmeye başladı. Hz. Peygamber minberden aşağı inip onları sakinleştirdi (Taberî, 1967, 2/614-615).

¹⁸ Hassân b. Sâbit daha sonra sözlerinden dolayı pişman olarak Hz. Âişe'yi öven şiirler söylemiştir (Vâkîdî, 1984, 2/439).

kendileri için şer sandığı bu iftira aynı zamanda pek çok hayırlara da sebep olmuştur (en-Nûr 24/11).¹⁹

Sonuç

Toplum içerisinde var olan insan, karşılıklı iletişim yoluyla sosyal bir yaşam oluşturmakta, bu yaşamını anlamlandırmak ve yorumlamak adına çevresiyle sürekli bir etkileşim halinde bulunmaktadır. Bu süreçte bireyin, çevresinden gelen pek çok uyarıcıya maruz kalması ile birlikte duyuları aracılığıyla edinmiş olduğu bilgileri, kişisel özellikleri, deneyim ve kültürü anlamlı bir veri haline getirerek bireysel bir tepki göstermektedir. Meydana gelen bu sürece algılama, bu algılama sonucu ortaya çıkan tepkiye ise algı denilmektedir. Benzer uyarıcılara maruz kalan insanların duyular dışında farklı etkenlere de sahip olması ve anlam yüklemesi bireyin algılarını da farklılaştırmaktadır. Nitekim bireyin bu algıları davranış ve tutumlarını değiştirmekte ya da etkilemektedir.

Algıların davranış ve tutumlara olan etkisinin fark edilmesi, hem bireyin hem de toplumun istenilen amaç doğrultusunda yönlendirilebileceğini göstermiştir. Algıyı etkileyen etmenlere müdahale edilerek oluşturulan algı yönetimi, hedef kitlenin istenilen amaç doğrultusunda bir tutum ve davranışa sahip olması hedeflenmektedir. Bu aldatma ve aldanma faaliyetinin ise tarihte pek çok defa kullanıldığını ve birey ya da toplulukların bu şekilde ikna edilmeye yönelik çalışmalara maruz kaldığını görmekteyiz.

Günümüzde değişen ve gelişen modern dünya amaçlarına ulaşacak olumlu-olumsuz pek çok yöntemi denemekte, bireyin sahip olduğu irade ve özgürlüğüne meydan okuyarak hedeflerini gerçekleştirmektedir. Modernite sonrası kavramsallaştırılan algı yönetimi, araştırma ve deneyler sonucu toplumsal değer ve semboller üreterek gerçek dünyayı kurmaca bir sistem halinde sunmaktadır. Etkin olarak kullanılan kitle iletişim araçları, sunulan gerçekliğin insanlar tarafından ikna ediciliğini arttırması ile beraber kamuoyunda istenen desteğin oluşmasına sebep olmaktadır. Bu ise mevcut algı yöneticilerinin hedeflediği davranış ve tutumun gerçekleştirilmesini beraberinde getirmekte ve küreselleşen dünyaya hizmet etmesine olanak sağlamaktadır. Neticesinde oluşan bilgi birikimi ise toplumsal gerçekliğin oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Birey ve toplumun sahip olduğu kavram ve değerler üzerinden bir kültür endüstrisi oluşturulmuş, algılar hedeflenen amaçlar doğrultusunda yönlendirilmiştir. Bu psikolojik faaliyet, planlanması zaman alan fakat sonucu kısa vadede görülen etkili bir mücadele aracıdır. Algı yönetimi, kavramsal olarak kullanımı modern dünyada oluşturulsa da kullanımı uzun bir tarihe dayanmaktadır. Nitekim tarih kaynaklarımıza 'İfk Hadisesi' olarak geçen, Hz. Peygamber'in eşi Hz. Âişe'ye atılan iftiranın münafıklar tarafından oluşturulan bir algı yönetimi olduğu görülmektedir. Bu iftira, özelde Hz. Peygamber ve ailesine, genelde ise İslam toplumuna yapılmış bir psikolojik savaş olarak nitelendirilmektedir. Kur'an-ı Kerim'in Nûr sûresi 11-20. ayetleri bu olaya binaen indirilmiş ve topluma böyle bir durum karşısında gösterilmesi gereken tutum ve davranış öğretilmiştir.

¹⁹ İslam'ın sosyal hukuk kurallarına önemli eklemeler yapıldı. Müslümanların bu alanda aldıkları yeni hükümler, ahlaki kötülüklerin tekrar ortaya çıkıp yayılmasına karşı ahlaki değerler koruma altına alınarak arınmalarına sebep oldu. Nitekim bazı ahlaki zorluklar yaşansa da, hemen tedbir alınıyordu. Bir başka yararı Müslümanlar, Hz. Peygamber'in geleceği bilmediğine tam anlamıyla inanmış oldular (Mevdûdî, 2020, 3/504).

İfk hadisesine bakıldığında Medine döneminin mevcut algı yöneticilerini münafıkların oluşturduğu görülmektedir. Hz. Âişe ve Safvan b. Muattal'ın kervana sonradan katılması üzerine münafıkların bir cümle ile başlatmış olduğu aldatma faaliyeti devamında; amacın gizlenmesi, etkili bir taşıyıcı bulmak, bilgiyi işlemekten geçirmek ve akla değil duygulara hitap etmek kuralları doğrultusunda şekillenmiştir.

Münafıklar, dedikodu, asılsız söz ve hadiseye ekleme-çıkarma gibi pek çok yöntemle hedefledikleri amaçlarını gizlemişlerdir. Kur'ân-ı Kerîm bireysel ilişkilerin hüsnü zana dayalı olması, aksi takdirde suçlama dört şahit ile desteklenerek somut deliller neticesinde davranış ve tutumların oluşması gerektiğini vurgulamaktadır. Algı yönetiminin etkin araçlarından bir diğeri ise dedikodu ve asılsız sözlerdir. Ayete göre bu iftirayı dilden dile yayarak, taşınmasına aracılık eden Müslümanlar arasından bir gruptur. Kur'an bu grubu 'hayasızlığın yayılmasını arzu edenler' olarak nitelendirilmiş, kendilerini bekleyen acı bir azap olduğu bildirilerek yapılan çirkin fiili kınamıştır. İftiranın yaklaşık bir ay boyunca konuşulması toplum ve bireyler üzerinde psikolojik baskının da artmasına sebep olmuştur. Akla değil duygulara hitap ederek hedeflerine ulaşmaya çalışan algı yöneticileri hadisede Mistah b. Üsase, Hamne bnt. Cahş ve Hassan b. Sabit gibi sahâbilerin hadise içerisinde farkında olmadan duyguları ile hareket etmesi ve söylentilerin etkisinde kalmaları sebebiyle Kur'ân'ın arzuladığı bir davranış sergileyememişlerdir. Duyguların akli gölgelemesi sonucunda bilinçli bir tepkinin gerçekleşmemesi algı yönetmenlerinin istediği bir durumdur. Yaklaşık bir ay süren bu süreçte Hz. Peygamber ve ailesi çok üzölmüş fakat Kur'ân'da bildirildiği üzere kötü sanılan bu durum Müslümanların hayırına sonuçlanarak, İslam toplumu yapılan bu algı yönetimine karşı direnç göstermiştir.

İslam tarihine 'İfk Hadisesi' olarak geçen ve binaen Nûr suresi 11-20. ayetlerin inmesi ile olayın açıklığa kavuşturulması Müslümanlara, benzer olaylar karşısında nasıl bir duruş ve kimliğe sahip olunacağı öğretilmektedir. Münafıkların uygulamış olduğu bu algı yönetimini modern dünya, benzer şekilde pek çok kez uygulamaktadır. Bireylerin tekrar kanmamak ve aldanmamak adına ilgili ayetlerde yer alan ikazları dikkate alması önem arz etmektedir. Bununla birlikte elde edilen bilgilerin aslını araştırarak eleştirel bir perspektif oluşturmak, beraberinde doğru bir eylem ve değere sahip olunması anlamına gelmektedir. Bu tür bir yaşam, Müslüman kimliğın yükümlölükleri adına önem taşımaktadır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm, Müslümanların bir daha asla böyle bir şey yapmaması ve kendisini bekleyen acı azaptan koruması için ikazda bulunmaktadır.

Kaynakça

- Aksu, Ali. "İfk Olayı Üzerine Bir Değerlendirme". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (Haziran 2004), 1-21.
- Algöl, Hüseyin. *İslam Tarihi*. 4 Cilt. İstanbul: Gonca Yayınevi, 1997.
- Algöl, Hüseyin. "Mescid-i Dırâr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/272-273. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.
- Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 18. Basım, 2015.

- Arkonaç, Sibel Ayşen. *Psikoloji Zihin Süreçleri Bilimi*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2005.
- Aslantürk, Ayşe Hümeysra. "Kur'an'ın İfk Hadisesini Beyanı Bağlamında İnsanlığa Sunduğu Evrensel Mesajlar". 215-235. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2004.
- Bakan, İsmail - Kefe, İlker. "Kurumsal Açından Algı ve Algı Yönetimi". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2/1 (2012), 19-34.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'u's-sahîh*. nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Dârü Tavki'n-Necât, 1422/2001.
- Can, Halil vd. *Örgütsel Davranış*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2015.
- Dereköy, Sefa. "Magna Carta (Büyük Ferman) Bir Magna Sancta (Büyük Kutsal) Mı?" *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11/56 (2018), 158-166.
- Eren, Erol. *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*. İstanbul: Beta Basım, 2017.
- Erkocaaslan, Recep. "Beni Mustalik Gazvesi Esnasında Ortaya Çıkan Nifak Hareketleri ve İfk Olayı". *Diyanet İlmî Dergi* 51/1 (Mart 2015), 129-160.
- Fayda, Mustafa. "İfk Hadisesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21/507-509. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.
- Gültekin, Mücahit. *Algı Yönetimi ve Manipülasyon*. İstanbul: Pınar Yayınları, 2020.
- Güney, Salih. *Sosyal Psikoloji*. Ankara: Nobel Akademik Yayınları, 2012.
- Güngör, Özcan. "Kur'an'da Sosyal Bütünleşme". *Diyanet İlmî Dergi* 43/2 (Haziran 2007), 173-190.
- Güngör, Özcan - Şahin, Harun. "Sosyolojik Kur'an Okumalarının İmkânı". *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 1/1 (2017), 26-37.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi*. çev. Mehmet Yazgan. İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.
- İb'n Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd. *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*. ed. Muhammed 'Abdulkadir 'Ata. 9 Cilt. Beyrut: y.y., 1406/1985.
- İnceoğlu, Metin. *Tutum Algı İletişim*. İstanbul Beykent Üniversitesi Yayınları, 2010.
- İsfahânî, Râgıb. *el-Müfredât*. ed. Muhammed Seyyid Kilani. Kahire: y.y., ts.
- Kara, Seyfullah. "İfk Olayının Etkileri ve Olay İle İlgili Ortaya Konan Tavırlar". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (2001), 343-382.
- Karabulut, Bilal. *Algı Yönetimi*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2014.
- Karacoşkun, Mustafa Doğan. "Din ve Peygamber Algılarımızın Yönetimine İlişkin Psikolojik Çözümlenmeler". *Hız. Peygamber'in Nübüvvetinin Süresi ve Kapsamı Çalıştay Bildiri ve Müzakere Metinleri*. 183-189. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Havra Kültür Merkezi, 2015.
- Koçyiğit, Talat. "Abdullah b. Übey b. Selûl". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/139-140. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988.

- Köksal, Mustafa Asım. *İslam Tarihi*. 18 Cilt. İstanbul: Şamil Yayınları, 1987.
- Küçükcan, Berrin. "Dünden Bugüne Matbaanın Serüveni". *Koç Üniversitesi Kütüphanesi*, c.y./s.y (2006), 158-172.
- Mevdûdî, Ebû'l A'lâ. *Tefhimu'l Kur'ân*. çev. Muhammed Han Kayanî vd. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 2020.
- Morgan, Clifford Thomas. *Psikolojiye Giriş*. ed. Sirel Karakaş - Rükzan Eski. Ankara: Meteksan, 2005.
- Öksüz, Harun. "Algı Yönetimi ve Sosyal Medya". *İdarecinin Sesi Dergisi* (2013), 12-15.
- Özarslan, Melike Zeynep. *Kitleleri Harekete Geçirme Aracı Olarak Sosyal Algı Yönetimi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Özcan, İsa. *Hollywood Sinemasında Kahraman Yaratma Ve Algı Yönetimi: Bir Örnek Vietnam Savaşı Ve Rambo Filmleri*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Özdağ, Ümit. *İstihbarat Teorisi*. Ankara: Kripto Yayınları, 2013.
- Özer, Mehmet Akif. "Bir Modern Yönetim Tekniği Olarak Algılama Yönetimi Ve İç Güvenlik Hizmetleri". *Karadeniz Araştırmaları* 33 (2012), 147-180.
- Payam, Mehmet Murat. "Güvenlik Bağlamında Güç Kullanımı ve Algılama Yöntemi". *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 3/5 (Temmuz 2018), 15-25.
- Sarıçam, İbrahim. *Hız Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*. ed. Ebû'l-Fazl İbrahim. 11 Cilt. Kahire, y.y. 1387/1967.
- Tarhan, Nevzat. *Psikolojik Savaş*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2002.
- Taşkıran, Hatun Boztepe. *Algı Yönetimi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Uzak ve Açıkta Eğitim Fakültesi Halkla İlişkiler. y.y. 2010.
- Terzioğlu, Elifnur - Geçikli, Fatma. "Algı Yönetiminde Medyanın Rolü: Avrupa Birliği-Türkiye Müzakere Süreci Örneği". *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 33/3 (2019), 977-994.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre es-Sülemi. *es-Sünen*. thk. Abdüvehhâb Abdüllatif. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1357/1938.
- Tutar, Hasan. *Davranış Bilimleri Kavramlar ve Kuramlar*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2013.
- Türk Dil Kurumu. Erişim 29 Eylül 2020. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk, Mehmet Sezai. "İletişimde Algı Yönetiminin Önemi". *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Konferans Bildirisi*, 1-9. Ankara: y.y., 2008,
- Vâkıdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Vâkıdî el-Eslemî. *Kitâbu'l-Meğâzî*. ed. Marsden Jones. 7 Cilt. Beyrut: y.y., 1405/1984.
- Yazır, Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'ân Dili*. 5 Cilt. İstanbul: Fazilet Neşriyat, 2015.

Yıldız, Hakkı Dursun. *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*. 15 Cilt. Konya: Kombasan Yayınları, 1994.

Yılmaz, Ömer. *Geçmişten Günümüze Tasavvuf ve Tarikatlar*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2019.